צבעי הארץ: הנוף הישראלי בעיני ראובן רובין

כיתה ה' | אומנות | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ אילו צבעים צריך כדי לצייר את האור והנוף של ארץ ישראל – ואיך מערבבים אותם?

עיגון בתוכנית הלימודים: שכבות ד'–ו' – פרשנות: אומנים ומוסכמות באומנות הישראלית; נושא: היסטוריה ולאום – נוף מקומי (תכנית הלימודים באומנות לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי (התשע"ו), משרד החינוך – הפיקוח על הוראת האומנות – פרק "שכבות ד-ו": פרשנות; הצעה לתכנים ולנושאים)

„פרשנות: התלמידים יבחנו כיצד אמנים שונים משתמשים במוסכמות אומנות בעבודותיהם וישוחחו על כך במהלך השיעורים. הם יצרו הקשרים לאפיונים, לתכונות, למטרות ולנקודות מבט המתקשרות לאומנות ישראלית לגווניה התרבותיים השונים. (הצעה לתכנים: היסטוריה ולאום: סיפורים היסטוריים, נוף מקומי (...))"

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים יערבבו מצבעי יסוד ולבן לפחות חמישה גוונים של נוף מקומי, יתעדו לכל גוון "מתכון" ויסבירו כיצד הבהירו או עמעמו גוון אחד.

- התלמידים יתארו את פלטת הצבעים בציור נוף של ראובן רובין ויקשרו אותה לאור ולנוף של הארץ.
- התלמידים יבהירו גוון בעזרת לבן ויעמעמו אותו בעזרת הצבע המשלים, ויתעדו את המתכון.
- התלמידים יציירו נוף מקומי קטן בפלטה האישית שלהם וינמקו בחירה של גוון אחד.

ידע קודם: צבעי יסוד וצבעים משניים (ערבוב בסיסי מכיתות קודמות). · עבודה עם מכחול וגואש. · היכרות עם אזורי הארץ (מולדת וגאוגרפיה).

מושגים: נוף · פלטת צבעים · גוון · הבהרה והכהיה · אומנות ישראלית מוקדמת

חומרים: הקרנה של 2–3 ציורי נוף של ראובן רובין ושל נחום גוטמן מאתר מוזיאון בית ראובן או ממאגר מוזיאון · גואש בצבעי יסוד (צהוב, אדום מג'נטה, כחול ציאן), לבן ושחור · פלטה או צלחת חד-פעמית, מכחולים, כוס מים · דף A3 עבה · כרטיס פלטה: 6 עיגולים ריקים · מחשב או לוח חכם

בטיחות: גואש אינו רעיל, אך יש לשטוף ידיים בסוף העבודה ולכסות שולחנות.

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*מאתרים ידע קודם על צבעי נופי הארץ ומכירים את ראובן רובין.* 1. "עצמו עיניים ודמיינו נוף אהוב בארץ. אמרו שלושה צבעים שאתם רואים." רושמת על הלוח. 2. שואלת: "האם הירוק של עץ זית דומה לירוק של דשא? במה שונה?" 3. מקרינה את תחילת הסרט של מוזיאון בית ראובן (כשתי דקות): "שימו לב לצבעים ולאור בציורים." 4. מציגה את השאלה המובילה. 🎬 **סרטון:** "אפילו הצל הוא אור" (מוזיאון בית ראובן) – youtube.com/watch?v=LPqjvjRYhhU **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "צהוב של חול, כחול של ים, ירוק של עצים". • תשובה צפויה לשאלת הזית: "הזית יותר אפור ועמום, הדשא ירוק בוהק".

2. התנסות **10 דק׳**	*התנסות: תצפית בציור וניסיונות ערבוב – לפני המושגים.* 1. מקרינה ציור נוף של רובין (נוף גליל עם עצי זית, מאתר המוזיאון) ומבקשת מכל קבוצה לסמן בכרטיס הפלטה חמישה גוונים שהם רואים. 2. בתחנת המחשב: קבוצה בכל פעם מנסה לערבב בסימולטור את גווני הנוף. 3. בשולחנות: כל תלמיד מנסה לערבב בגואש ירוק זית ותכלת שמיים מצבעי היסוד ורושם מה הוסיף. 4. שואלת בזמן העבודה: "מה קרה כשהוספתם לבן? וכשהוספתם מעט אדום לירוק?" 🕹️ **סימולטור:** מערבבים את צבעי הארץ – ערבבו את כל ששת הגוונים של הנוף הישראלי. (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תצפית צפויה: "הוספתי לבן והירוק נהיה בהיר, אבל לא דומה לזית". • גילוי צפוי: "כשנפל לי קצת אדום לירוק הוא נהיה חום-ירקרק – כמו זית!" • קושי צפוי: מוסיפים שחור ומקבלים גוון "בוצי" ← המורה מציעה לנסות את הצבע המשלים במקום שחור.
3. המשגה **9 דק׳**	*מהערבוב אל המושגים: פלטה, גוון, בהירה ועמעום, וההקשר של האומן.* 1. אוספת מתכונים מהקבוצות על הלוח. 2. אני מדגימה על הפלטה מול המצלמה: ירוק בהיר "צעקני" + נקודה של אדום (הצבע המשלים) → ירוק זית מעומעם; + לבן → מבהיר. חושבת בקול: "מוסיפה מעט בכל פעם – תמיד קל יותר להוסיף מאשר לתקן." 3. נעשה יחד: הכיתה מכתיבה למורה מתכון לתכלת שמיים בהירה (כחול + הרבה לבן + נקודת צהוב) והמורה מערבבת לפי ההוראות. 4. מגדירה פלטה וגוון, ומספרת: ראובן רובין (1893–1974) עלה לארץ בשנות העשרים וצייר את נופי הגליל, ירושלים ותל אביב באור חזק ובגוונים בהירים וחמים; ביתו בתל אביב הוא היום מוזיאון. **מושגים:** פלטת צבעים – קבוצת הצבעים שהאומן בוחר לעבוד איתם ביצירה מסוימת. · גוון – צבע מסוים מתוך משפחת צבעים, למשל ירוק זית לעומת ירוק דשא. · הבהרה והכהיה – הוספת לבן מבהירה את הגוון; הוספת שחור או צבע משלים מכהה ומעמעמת אותו. · נוף מקומי – נוף של המקום שבו אנחנו חיים – הרים, שדות, עיר וים – כפי שהאומן רואה ומרגיש אותו. **תשובות צפויות:** • ניסוח צפוי: "לבן מבהיר, הצבע הנגדי בגלגל הצבעים מעמעם". • תפיסה שגויה נפוצה: "כדי להכהות תמיד מוסיפים שחור" ← המורה משווה על הפלטה ירוק+שחור מול ירוק+אדום. **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • למה לדעתכם צבעי הנוף אצל רובין שונים מצבעי נוף של ארץ גשומה וקרה? (הסקה)

4. יישום – ביצועי הבנה **12 דק'**	*ביצוע הבנה: פלטה אישית מתועדת ונוף מקומי קטן בגוונים.* 1. כל תלמיד בוחר נוף מקומי: מחלון הכיתה, החצר, השכונה או נוף מטיול. 2. עכשיו לבד: מערבבים חמישה גוונים (6 דק'), מציירים אותם בכרטיס הפלטה ונותנים לכל אחד שם ומתכון (למשל "אבן ירושלמית: לבן + מעט צהוב + נקודת חום"). 3. מציירים נוף קטן (גלויה A5, 6 דק') רק בגוונים מהפלטה; ההשלמה – בשיעור הבא. 4. עוברת ושואלת: "איך יצרת את הגוון הזה? למה בחרת בו לנוף שלך?" ומסמנת בדף מעקב. **משימה:** ציירו נוף מהמקום שלכם רק בחמישה גוונים שערבבתם בעצמכם. תנו לכל גוון שם וכתבו איך ערבבתם אותו. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "לשמיים של השכונה שלי ערבבתי כחול עם הרבה לבן, כי בצהריים הם כמעט לבנים". • קושי צפוי: חמשת הגוונים יוצאים כמעט זהים ← המורה מבקשת גוון אחד בהיר מאוד ואחד כהה מאוד. **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • איך הייתה משתנה הפלטה שלכם אם הייתם מציירים את אותו נוף בשקיעה? (העברה)
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **8 דק'**	*סגירת המעגל: תערוכת פלטות, כרטיס יציאה, שאלון ורפלקציה.* 1. תולה את כרטיסי הפלטה בשורה: "לאיזה נוף שייכת כל פלטה?" (2 דק'). 2. כרטיס יציאה (2 דק'): "כתבו מתכון לגוון אחד מהפלטה שלכם, וציינו איך הבהרתם או עמעמתם אותו." 3. שאלון בלוח החכם (3 דק'). 4. רפלקציה (דקה): "איזה גוון בפלטה שלי הכי מתאר את המקום שלי?" **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה בכרטיס: "ירוק זית: ירוק + נקודה של אדום כדי לעמעם + מעט לבן". • טעות צפויה: מתכון בלי פעולת הבהרה או עמעום ← המורה מחזירה לכלל שעל הלוח. 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** כתבו מתכון לגוון אחד מהפלטה שלכם, וציינו איך הבהרתם או עמעמתם אותו. • המתכון מפרט מאילו צבעים נוצר הגוון • מציין פעולת הבהרה (לבן) או עמעום (צבע משלים / מעט שחור) • הגוון אכן מופיע בפלטה

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

תיאור פלטת רובין וקישור לנוף	פתיחה (סרט) והתנסות (תצפית בציור)	כרטיס הפלטה של הקבוצה, שאלה 4 בשאלון
הבהרה ועמעום ותיעוד מתכון	התנסות (גואש, סימולטור) והמשגה (הדגמה ומתכון משותף)	כרטיס היציאה, שאלות 2–3 בשאלון
נוף מקומי בפלטה אישית ונימוק	יישום – פלטה ונוף קטן	הפלטה והגלויה, תשובה בעל פה למורה

התאמה לשונות

מתקשים	• כרטיס מתכונים מוכן לשלושה גוונים (זית, חול, תכלת) • בסימולטור: מתחילים משני הגוונים הראשונים • נוף פשוט: קו אופק, שמיים, אדמה ועץ אחד; שלושה גוונים בפלטה
בינוניים	• חמישה גוונים בפלטה, שם ומתכון לכל אחד, נוף קטן שמשתמש בכולם

מתקדמים	• פלטה שנייה לאותו נוף בשקיעה והשוואה בכתב בין השתיים • להשוות בין פלטת הנוף של רובין לפלטה של נחום גוטמן ולכתוב פסקה קצרה כמו אוצר/ת

מחוון

- בפלטה חמישה גוונים לפחות, מעורבבים ולא ישר מהשפופרת.
- לכל גוון שם ומתכון.
- מסביר נכון הבהרה (לבן) ועמעום (צבע משלים).
- מתאר את פלטת רובין ומקשר אותה לאור ולנוף.

רב-תחומיות

- גאוגרפיה ומולדת: נופי הארץ ואזוריה – גליל, הרי ירושלים, מישור החוף – כפי שהם נלמדים בתחום המולדת והגאוגרפיה, מזוהים כאן בציורים ובנוף המקומי.
- היסטוריה: תקופת העליות בשנות העשרים וראשית תל אביב – הרקע לציוריהם של רובין וגוטמן.

תשובות השאלון: 1–ב · 2–ב · 3–ב · 4–ב · 5–א · 6–ב

🫒 צבעי הארץ: הנוף הישראלי בעיני ראובן רובין

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ אילו צבעים צריך כדי לצייר את האור והנוף של ארץ ישראל – ואיך מערבבים אותם?

🕹️ **בסימולטור: ערבבו את כל ששת הגוונים של הנוף הישראלי.**
איזה גוון היה הכי קשה לערבב? מה למדתם על ערבוב חום וירוק זית?

_____

_____

🛠️ **משימה:** ציירו נוף מהמקום שלכם רק בחמישה גוונים שערבבתם בעצמכם. תנו לכל גוון שם וכתבו איך ערבבתם אותו.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. מה זו פלטת צבעים?

◯ כל הצבעים שקיימים בעולם ◯ קבוצת הצבעים שאומן בוחר ליצירה ◯ צבע אחד בלבד

2. איך מבהירים גוון בגואש?

◯ מוסיפים שחור ◯ מוסיפים לבן ◯ מוסיפים מים בלבד

3. הירוק יצא "צעקני" מדי לעץ זית. מה יעזור לעמעם אותו?

◯ להוסיף עוד צהוב ◯ להוסיף מעט אדום – הצבע המשלים ◯ להוסיף עוד ירוק

4. מה אפיין רבים מציורי הנוף של ראובן רובין?

◯ נופי שלג וקרח ◯ נופי הארץ באור חזק ובגוונים בהירים ◯ ציורים בשחור-לבן בלבד

5. בסימולטור הורדתם את הצהוב ל-0. מה יקרה לירוק שלכם?

◯ הוא יהפוך לכחול-ציאן ◯ הוא יהפוך לאדום ◯ הוא יישאר אותו דבר

6. למה ציור נוף מקומי הוא נושא חשוב באומנות הישראלית?

◯ כי קל לצייר אותו ◯ כי הוא מבטא את הקשר של האומנים למקום ולארץ ◯ כי אסור לצייר נושאים אחרים

🎟️ **כרטיס יציאה:** כתבו מתכון לגוון אחד מהפלטה שלכם, וציינו איך הבהרתם או עמעמתם אותו.

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על ערבוב גוונים?

_____

איך גיליתי את המתכון לגוון שלי?

מה הפתיע אותי בציורים של רובין?

איפה בדרך הביתה אחפש את הגוונים של הפלטה שלי?

איזה נוף בארץ הייתי רוצה לצייר בפעם הבאה?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה לערבב גוון של נוף משלושה צבעי יסוד ולבן.			
אני יכול/ה להבהיר ולעמעם גוון ולהסביר איך.			
אני יכול/ה לתאר את פלטת הצבעים של ראובן רובין ולקשר אותה לנוף הארץ.			